

ACTA UNIVERSITATIS LODZIENSIS
FOLIA GEOGRAPHICA PHYSICA 13, 2014

Zbigniew Rdzany

Katedra Geografii Fizycznej
Wydział Nauk Geograficznych, Uniwersytet Łódzki

**X ZJAZD STOWARZYSZENIA GEOMORFOLOGÓW
POLSKICH „KRAJOBRAZY MŁODOGLACJALNE
– ICH MORFOGENEZA, TERAŹNIEJSZOŚĆ,
PRZYSZŁOŚĆ”,
TORUŃ, 16–19.09.2014**

**THE XTH CONGRESS OF THE ASSOCIATION OF POLISH
GEOMORPHOLOGISTS “MODERN MORAINÉ
LANDSCAPES – THEIR MORPHOGENESIS, PRESENT
AND FUTURE”,
TORUŃ, 16–19.09.2014**

Jubileuszowy X Zjazd Stowarzyszenia Geomorfologów Polskich został zadedykowany nestorowi toruńskiej geomorfologii – Profesorowi dr hab. Władysławowi Niewiarowskiemu w 90. rocznicę urodzin. Patronat honorowy nad Zjazdem objęły władze uniwersyteckie UMK: JM Rektor prof. dr hab. Andrzej Tretyn i Dziekan Wydziału Nauk o Ziemi prof. dr hab. Wojciech Wysota, a także Marszałek Województwa Kujawsko-Pomorskiego Piotr Całbecki, Prezydent Miasta Torunia Michał Zaleski (geograf) oraz Prezes Stowarzyszenia Geomorfologów Polskich dr hab. Zofia Rączkowska prof. IGPZ PAN. Komitetowi Naukowemu Zjazdu przewodniczył prof. dr hab. Leon Andrzejewski, Komitetowi Organizacyjnemu – dr hab. Paweł Molewski, zaś sekretarzem Zjazdu był dr Tomasz Marek Karasiewicz. Poszczególne komitety obejmowały liczne grono członków. Organizatorów Zjazdu z Wydziału Nauk o Ziemi UMK, przy współpracy z Zakładem Zasobów Środowiska i Geozagrożeń IGPZ PAN w Toruniu wsparli (organizacyjnie i/lub finansowo): Prezydent Miasta Torunia, Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego w Toruniu i Polska Akademia Nauk – Komitet Badań Czwartorzędu.

W Zjeździe wzięły udział 143 osoby ze wszystkich geomorfologicznych ośrodków akademickich z kraju oraz goście z zagranicy: z Danii, Niemiec i Ukrainy. Spośród ośrodków krajowych znaczący udział w uczestnictwie miały: ośrodek toruński (22%), warszawski (14%), poznański (14%), krakowski (12%), lubelski (9%), śląski (8%), gdański (6%), wrocławski (6%) i łódzki (5%).

Zjazd składał się z części konferencyjnej i terenowej. Obrady odbyły się na terenie kampusu UMK Bielany w gmachu Wydziału Nauk o Ziemi w ciągu dwóch pierwszych dni, również tam – w pobliskich domach akademickich zatrzymała się większość uczestników zjazdu. W trakcie dwóch sesji plenarnych i jedenastu problemowych przedstawiono 77 referatów, zaś w ciągu jednej sesji posterowej zaprezentowano 42 plakaty naukowe. Streszczenia prezentacji referatowych i posterów zostały opublikowane w specjalnym, recenzowanym 134-stronicowym tomie (Molewski, Juśkiewicz, red., 2014). Organizatorzy przygotowali jednocześnie 25 tom *Landform Analysis* (Molewski, Weckwerth, red., 2014), który zawiera szczegółowe opisy stanowisk prezentowanych w czasie wycieczek naukowych. Publikacja ta została przygotowana bardzo starannie zarówno pod względem naukowym, jak i edytorskim. W gmachu wydziału zaprezentowano także ciekawą wystawę okolicznościową, poświęconą wieloletniej pracy naukowo-dydaktycznej Profesora Władysława Niewiarowskiego, a także wystawę arkuszy Cyfrowej Mapy Geomorfologicznej w skali 1:100 000 i 1:500 000, które zostały opracowane merytorycznie przez Stowarzyszenie Geomorfologów Polskich, a wydane przez Główny Urząd Geodezji i Kartografii.

Zjazd rozpoczęły wystąpienia członków Komitetu Honorowego i zaproszonych Gości. Znaczną część sesji plenarnej poświęcono sylwetce i dokonaniom Jubilata Profesora Władysława Niewiarowskiego. Profesor Leon Andrzejewski przypomniał najważniejsze wydarzenia owocnego i pełnego twórczych dokonań życia Profesora Władysława Niewiarowskiego.

Profesor Władysław Niewiarowski urodził się w Ciukantowiczach koło Baranowicz (na terenie dzisiejszej Białorusi) 24 czerwca 1924 r. W latach 1939–45 życie poddało go trudnym doświadczeniom: pracował w warsztatach kolejowych jako ślusarz, w kopalni torfów; doświadczył także losu więźnia w obozie niemieckim za odmowę służby w formacji białoruskiej działającej na rzecz Niemiec hitlerowskich. W latach 1945–48, po powrocie do Polski, studiował geografię i biologię w Państwowym Pedagogium w Gdańsku. W latach 1948–52 pracował jako nauczyciel w Gdańsku i Sopocie, uzupełniając wykształcenie na UMK w Toruniu. Od 1952 r., kiedy to uzyskał magisterium, pracował w tej uczelni do końca swej kariery jako nauczyciel akademicki. Tutaj uzyskał doktorat w 1959 r., stopień naukowy docenta w 1965 r., tytuł profesora nadzwyczajnego w 1972 r., zaś – profesora zwyczajnego – w 1988 r.

Życiorys Profesora Niewiarowskiego naznaczony był ponadprzeciętną pracowitością, aktywnością badawczą, dydaktyczną i organizacyjną, w tym działalnością w gremiach organizacji naukowych, a nawet urzędów. Działalność

naukową obrazuje spis prac liczący 150 publikacji, głównie artykułów, monografii oraz map geomorfologicznych i geologicznych. Profesor prowadził badania terenowe głównie na obszarze ostatniego zlodowacenia w pasie od Pojezierza Gnieźnieńskiego po Pojezierze Brodnickie, a za granicą – na rozległych obszarach Peribalticum oraz na Spitsbergenie. Utrzymywał rozległe kontakty międzynarodowe, odbywał zagraniczne staże naukowe, prowadził liczne wykłady na zaproszenie ośrodków zagranicznych, wygłosił wiele odczytów na międzynarodowych konferencjach i zjazdach. Wypromował ponad 200 magistrów i 7 doktorów. Był autorem wielu opinii w sprawach dorobku naukowego oraz recenzentem niezliczonych prac naukowych. W kontaktach prywatnych był człowiekiem bardzo życzliwym, przyjaznym i towarzyskim.

Fot. 1. Profesor Władysław Niewiarowski
(fot. M.T. Karasiewicz)

Pan Profesor pozostaje nie tylko dla swoich uczniów – przedstawicieli Toruńskiej Szkoły Geomorfologii – lecz dla szerokich rzesz polskich geomorfologów wzorem naukowca i wspaniałego człowieka. Z wielkim szacunkiem wspominam rozmowy, uwagi i pytania Pana Profesora jako recenzenta w trakcie mojego przewodu doktorskiego; pamiętam je jako bardzo wnikliwe, świadczące o ogromnym doświadczeniu badawczym, ale także inspirujące i kształcące.

W trakcie sesji plenarnej Zjazdu ogłoszono także wyniki ostatnich konkursów na najlepsze prace doktorskie z zakresu geomorfologii. Laureatami dyplomu im. Profesora Stefana Kozarskiego zostali: dr Piotr Kłapyta (*Późnoglacialny i holocenijski etap ewolucji rzeźby wysokogórskiej Tatr Zachodnich*, 2011, promotor: prof. dr hab. Kazimierz Krzemień), dr Adam Piotr Nawrot (*Operation of the small glacierized catchment geosystem [Aric, Spitsbergen]*), 2011, promotor: prof. dr hab. Andrzej Kostrzewski) i Aleksandra Majecka (*Postwarciańskie przekształcenia rzeźby obszarów wododziałowych na Wysoczyźnie Łódzkiej [na przykładzie międzyrzecza Mrogi i Mrożycy]*), 2012, promotor: prof. dr hab. Krystyna Turkowska), dr Jakub Małecki, (*The present-day state of Svenbreen [Svalbard] and changes of its physical properties after the termination of the Little Ice Age*), 2013, promotor: prof. dr hab. Andrzej Kostrzewski). Obecni na Zjeździe dr Piotr Kłapyta i dr Aleksandra Majecka wygłosili referaty prezentujące wyróżnione prace.

Pośród ważnych tematów poruszonych na sesji plenarnej znalazła się analiza obecnego stanu polskiej geomorfologii, w kontekście naukowym, dydaktycznym i praktyki gospodarczej. Temat ten zrelacjonował w swoim wystąpieniu prof. dr hab. Andrzej Kostrzewski (*Geomorfologia w systemie nauk geograficznych w Polsce – stan aktualny i tendencje rozwoju*). Zarówno w referacie, jak i w dyskusji, która była następstwem tego wystąpienia, zwracano uwagę zarówno na sukcesy współczesnej polskiej geomorfologii, jak i kryzysy. Przypomniano m.in. fakt (wypowiedź prof. dr hab. Jana Szupryczyńskiego), że geomorfologia może aspirować do nauki samodzielnej, gdyż ma nie tylko przedmiot badań, lecz także swoją metodę: mapę geomorfologiczną. Podejmując kwestie trudniejsze dla geomorfologii, zwrócono uwagę na spadek znaczenia tej dyscypliny w dydaktyce szkoły wyższej. Specyficzna sytuacja jest na przykład na II stopniu studiów – tylko w dwóch ośrodkach istnieje specjalność magisterska z nazwą „geomorfologia”. Trzeba jednak zauważyć, że prac magisterskich z zakresu geomorfologii pojawia się wiele, choć pod różnymi nazwami specjalności.

Problematyka konferencji objęła następujące sesje tematyczne:

- I. – Współczesne procesy geomorfologiczne,
- II. – Antropogeniczne zmiany rzeźby,
- III. – Geomorfologia fluwialna,
- IV. – Paleogeografia czwartorzędu,
- V. – Geoarcheologia,
- VI. – GIS i metody numeryczne w geomorfologii,
- VII. – Geomorfologia glacialna,
- VIII. – Geomorfologia stosowana,
- IX. – Georóżnorodność i geochrona,
- X. – Geomorfologia strukturalna,
- XI. – Sedymentologia osadów czwartorzędowych.

Sesje tematyczne objęły zatem wszystkie zagadnienia, którymi zajmują się geomorfolodzy z poszczególnych polskich ośrodków geomorfologicznych lub

innych ośrodków, zajmujących się zagadnieniami pokrewnymi geomorfologii. Najwięcej referatów zgłoszono w sesji I. Nie znaczy to wcale, aby główne hasło Zjazdu nie było adekwatne do przedstawianej problematyki. Udział problematyki glacialnej wprawdzie był rzędu kilkunastu procent referatów, jednakże wycieczki terenowe całkowicie były związane z obszarem rzeźby młodoglacjalnej.

W trakcie wszystkich sesji zwracała uwagę dyscyplina czasowa, jaką udało się wprowadzić organizatorom. Dobra synchronizacja czasu trwania referatów na różnych sesjach umożliwiała bezproblemowe przechodzenie z sali do sali przez uczestników na wybrane wystąpienia.

Część konferencyjną Zjazdu należy uznać za udaną, ponieważ zarówno organizatorzy stanęli na wysokości swego zadania, lecz także i jego uczestnicy starali się o wysoki poziom swoich wystąpień. Nie zawsze udawało się rozwinąć dyskusję bezpośrednio po referacie, ta jednak odżywała często później w przerwach – już przy kawie, w warunkach kularowych. Poszczególni prelegenci byli dobrze przygotowani do prezentacji. Dominowały referaty starannie zilustrowane, opracowane w programach do prezentacji, zwykle z dużą ilością zilustrowanych faktów, a niekiedy może – z ich nadmiarem, jak na krótkotrwałe wystąpienie. Prezentowane wyniki badań, w porównaniu z poprzednimi zjazdami, pokazują tendencję wzbogacania metodologii stosowanej w geomorfologii. Ze zjazdu na zjazd widać coraz lepsze wykorzystanie zaawansowanych metod geoinformacyjnych (zwłaszcza analiz GIS), geofizycznych, geochemicznych i in. Multidyscyplinarne i wieloautorskie badania stają się niemal normą, coraz więcej takich przykładów badań, które tylko częściowo osadzono w tradycyjnych sferach zainteresowania geomorfologii. Można zadać sobie jednak pytanie, czy pośród prezentowanych prac jest wiele takich, których wnioski w istotny sposób wzmacniają filary geomorfologii; czy istniejący paradygmat jest nadal twórczy poznawczo? Być może najwyraźniej widać przebudowę paradygmatu geomorfologii poprzez rozwój podejścia geoinformacyjnego.

Część terenowa Zjazdu została zrealizowana w trzech wybranych obszarach rzeźby młodoglacjalnej w trakcie dwóch dwudniowych sesji (A i B) i jednej jednodniowej (C). W trakcie ich trwania zaprezentowano najnowsze wyniki badań geomorfologicznych i paleogeograficznych. Trasa sesji A prowadziła przez: Pojezierze Dobrzyńskie, Garb Lubawski, Pojezierze Brodnickie i Pojezierze Chełmińskie, sesji B trasą przez: Kotlinę Toruńską, Dolinę Fordońską, Kotlinę Grudziądzką i Bory Tucholskie ze szczególnym uwzględnieniem Kociewia, zaś sesji C przez: Kotlinę Toruńską i Równinę Inowrocławską (rys. 1). Łącznie w części terenowej Zjazdu wzięło udział 75 osób (fot. 2).

W trakcie sesji A szczególnie interesującym miejscem okazało się stanowisko Zbójenka na terenie tzw. zbójeńskiego pola drumlinowego, które badane jest od ponad osiemdziesięciu lat i prezentowane było już na wielu wcześniej-

Fot. 2. Uczestnicy X Zjazdu SGP
(fot. B. Pawłowski, 18.09.2014)

Rys. 1. Trasy i stanowiska sesji terenowych

Źródło: <http://www.zjazdsgp2014.umk.pl>

szych konferencjach. W historii badań przedstawiono koncepcje genezy, z których większość traktuje ten obszar jako specyficzną odmianę moreny dennej. W literaturze najbardziej utrwaliła się nazwa „zbójeńskie pole drumlinowe”, lecz w dalszym ciągu nie jest pewne, czy formy należy traktować jako typowe drumliny, czy szerzej rozumiane formy drumlinoidalne. Nowe badania, przeprowadzone m.in. przez prof. dr hab. Wojciecha Wysotę z zespołem, wskazują na możliwość ich zinterpretowania jako kręte wały z erozji wód subglacjalnych (kręte lineacje glacialne, *glacial curvilinearations*). W trakcie prezentacji w terenie pojawiła się nowa propozycja nazwy tych form: „kewesy”, którą przedstawił dr M.T. Karasiewicz. Prelegent zaprezentował także interesujące wyniki badań

zagłębień między krętymi wałami, które wypełnione są warstwą diamiktonu rolnego, utworów jeziornych i bagiennych o specyficznej sekwencji będącej wynikiem interakcji procesów naturalnych i antropogenicznych. Interesującym obiektem, zaprezentowanym na Garbie Lubawskim okazało się stanowisko Rożental. Osady glacialne i peryglacialne dokumentują tutaj m.in: akumulację wodnolodowcową w sąsiedztwie czoła lądolodu, depozycję glin subglacialnych aktywnego lodu oraz rozwój procesów peryglacialnych. Na podstawie analiz sedimentologicznych oraz datowań OSL osadów, w tym wypełnień peryglacialnych klinów piaszczystych, udokumentowano złożoną, „palimpsestową” genezę wzgórze w Rożentalu. Podobną rekonstrukcję skomplikowanych procesów glacialnych przedstawiono w stanowisku Glaznoty w NW części Garbu Lubawskiego.

Na trasie A przedstawiona została także interesująca problematyka z zakresu paleogeografii zlodowacenia wisły i sedimentologii utworów glacialnych i peryglacialnych w obszarach rynien subglacialnych i ich sąsiedztwie (stanowiska Piotrkowo, Przeszkoda, Obórki). W stanowisku Retno zaprezentowano profil osadów postglacialnych, stanowiących wypełnienie zalesionego zagłębienia wytopiskowego.

Fot. 3. Krajobraz glacialny okolic Górzna
(fot. Z. Rdzany, 19.09.2014)

W trakcie sesji B trasa przejazdu biegła w znacznej części wzdłuż Doliny Dolnej Wisły. W stanowiskach: Wypaleniska, Borówno, Uśc, Świecie i Górna Grupa zaprezentowano różne przykłady odsłoneń utworów rzecznych, glacialnych (glin lodowcowych), glacialfluwialnych oraz stokowych – w miejscach nasilenia współczesnych procesów geodynamicznych. Interesującymi obiektami poza doliną Wisły była Stara Kiszewa, ze stanowiskiem na terasie zalewowej oraz nad Jeziorem Czechowskim.

Sesja C, choć najkrótsza, bo jednodniowa, obfitowała w ciekawą problematykę, związaną m.in.: z wynikami badań osadów organicznych zgromadzonych w torfowisku otaczającym Jezioro Dzikowskie, rolą doliny Bachorzy w migracji wód roztopowych i ekstraglacialnych na przedpolu ostatniego lądolodu, a także interesującymi wynikami nowatorskich badań osadów dennych jeziora Gopło.

Udział w sesji terenowej oznaczał nie tylko ucztę duchową: możliwość zapoznania się z imponującymi osiągnięciami ośrodka toruńskiego, lecz także ze wspaniałą przyrodą w trakcie trwania doskonałych warunków pogodowych, zadbano także o komfort podniebienia uczestników. Przyjemnymi akcentami sesji terenowych były krótkie spotkania z gospodarzami tej ziemi, tj. przedstawicielami lokalnych społeczności, właścicielami terenów, na których prowadzone są badania. Uczestnicy sesji A mogli się na przykład zapoznać ze wspaniałym strojem regionalnym mieszkańca Ziemi Dobrzyńskiej.

Po Zjeździe zaplanowano wydanie artykułów dotyczących zagadnień prezentowanych w referatach zjazdowych w tomie *Bulletin of Geography Physical Geography Series* (Wydawnictwo Naukowe UMK).

Zjazd, choć jest organizowany cyklicznie, należy uznać za wyjątkowe i ważne wydarzenie w życiu społeczności geomorfologów w ostatnich latach. 16 września 2014 r. odbyło się Walne Zebranie SGP, które podjęło kilka ważnych decyzji z punktu widzenia przyszłości Stowarzyszenia. Zostały m.in. wybrane nowe władze SGP na kadencję 2014–17. Przewodniczącym został dr hab. Wojciech Tylmann prof. Uniwersytetu Gdańskiego, Wiceprzewodniczącymi – dr hab. Paweł Molewski prof. UMK i dr hab. Grzegorz Rachlewicz prof. UAM, Sekretarzem – ponownie dr Lucyna Wachecka, zaś Skarbnikiem – dr Marcin Winowski. Zaszczynny tytuł członka honorowego SGP otrzymali: prof. Jan Szupryczyński (Toruń), prof. Krystyna Turkowska (Łódź), prof. Edward Wiśniewski (Toruń) i prof. Józef Wojtanowicz (Lublin). Zdecydowano także, że kolejny zjazd zostanie zorganizowany w ośrodku warszawskim w 2017 r. Należy zauważyć, że formuła zjazdu, jako głównego wydarzenia naukowego w Stowarzyszeniu Geomorfologów Polskich sprawdza się i jest już jego trwałym elementem od 1991 r. – od zjazdu założycielskiego.

LITERATURA

- X Zjazd Geomorfologów Polskich. Wydział NoZ UMK, <http://www.zjazdsgp2014.umk.pl> [online]; dostęp 25.11.2014.
- Molewski P., Juśkiewicz W. (red.), 2014, *Krajobrazy młodoglacjalne – ich morfogeneza, teraźniejszość, przyszłość*, X Zjazd Geomorfologów Polskich, Toruń, 16–19.09.2014, dedykowany prof. dr hab. Władysławowi Niewiarowskiemu w 90. rocznicę urodzin, Streszczenia, Toruń, ISBN 978-83-934506-0-2, ss. 1034.
- Molewski P., Weckwerth P. (red.), 2014, *Landform Analysis*, vol. 25, 184 s.